

országi mammut középeurópai magasvállú, hosszúlábú, pusztai rokonával szemben *kurtalábú, kis vállmagasságú, erdei állat* volt. Ebben a tekintetben közelebb áll a mai indiai elefánthoz. Hogy ennek ellenére is a mammutok rokonsági körébe vagyunk kénytelenek ezt az érdekes új fajt sorolni, annak oka abban rejlik, hogy kopo-

1. kép. *Mammonteus hungaricus* n. sp., nőstény állat koponyája a Tiszából, a Magyar Nemzeti Múzeum Őslénytárában.

nya-alkata (1. kép.) és fogazata a leghatározottabb mammut-jelleget mutatja. Így tehát a végtag- és testarányokban mutatkozó eltérések ellenére is mammutnak, esakhogy erdei mammutnak kell ezt a magyar őssormányost tekintenünk.

(Készült a Magyar Nemzeti Múzeum Földtani- és Őslénytani tárában.)

ERDÉLYI ELOTHERIIDÁK.

Irta: *Kretzoi Miklós* dr.

Az Elotheriidák főképen Északamerikára jellemző esoportjának fajai az óvilágban csak elszórtan jelentkeznek. Ha eltekintünk

a család még kétes belsőázsiai (1) és éppoly kétes indiai (2¹) előfordulásától, nem is marad más hátra, mint néhány nyugateurópai (franciaországi, német és angliai) lelet, valamint a már régen ismert bánffyahunyadi maradványok (3.549), melyeket a m. kir. Földtani Intézet Muzenma őriz. Ugyanesak a Földtani Intézetbe került egy második *Listriodon splendens* néven (3.549) elkönyvelt Elotheriida-lelet a délerdélyi Merisorról, szarmatának tartott rétegből. Ezt a két erdélyi leletet Lóczy Lajos igazgató úr szíves előzőkenysége folytán alkalmam volt megvizsgálni és megállapítani, hogy egyikük (a bánffyahunyadi) az *Elotherium magnum-ronzoni*-alakkörrel áll legközelebbi kapcsolatban, a másik (a merisori) azonban az óvilágiaktól eltérő, inkább amerikai alakoikkal összehasonlítható típust képvisel.

1. *Elotherium hungaricum* n. sp.

Holotypus: F. I. Ob/59, bal felső állkapocstörödékek az M¹-el és M² linguális töredékével.

További anyag: eltekintve néhány végtagesonttól, a m.

1. kép. *Elotherium hungaricum* n. sp., bal M¹ és M² töredéke Bánffyahunyadról.

kir. Földtani Intézet légvédelmi pincéjében, lúdában elesomogolva fekszik, tehát egyelőre hozzáférhetetlen.

Lelelő hely: Bánffyahunyad, Kolozs vm.

Geológiai kora: oligocén.

¹ Véleményem szerint a *Hemimastodon crepusculi* (Pilgrim), amennyiben tényleg nem orrmányos, aminek Pilgrim leírta (2), akkor aligha lesz *Suida*, mint azt Osborn (5. p. 271) hitte, hanem esetleg inkább Elotheriida.

Diagnózis: Eltekintve a jelentéktelen (10%-os) nagyságkülönbségtől, az *Elotherium magnum*-tól főleg a felső zápfogak keskenységében tér el. Esetleg a fogkoronák magasságában is van eltérés, amennyiben az *E. magnum* kifejezettebben brachyodont (?).

A generikus összehasonlításnál az amerikai alakok nem jöhetnek tekintetbe, mert ezek felső zápfogai mind jóval szélesebbek, mint hosszúak. Az egyetlen, még aránylag elég közel eső csoport, az *Archaeotherium* viszont sokkal brachyodontabb. Így csakis az *Elotherium* maga jöhet itt tekintetbe.

A kis *Elotherium ronzonei* (Aymard) a *magnum*-nál is kisebb méretei, főleg pedig avval szemben brachyodontabb fogazata miatt már eleve kikapcsolható.

Az *Elotherium magnum* (Aymard) felső zápfogainak Filhol-adta (4.205) méreteit összehasonlítva a bánffyhunyadi állat fogméreteivel, főleg pedig az egyes fogak hosszúság-szélesség-arányait vetve egybe, a következőket tapasztalhatjuk:

Faj	M ¹			M ²		
	hossz.	széless.	arány	hossz.	széless.	arány
<i>Elotherium hungaricum</i> n. sp.	34	34	100	(39)	(38)	97
<i>Elotherium magnum</i> (Aymard)	30	32	107	35	36	103
<i>Archaeotherium clavus</i> (Marsh)				24·3	24·7	102
<i>Archaeotherium darbyi</i> Troxell				24·0	25·3	106
<i>Archaeotherium marshi</i> Troxell				29·3	32·3	110
<i>Megachoerus zygomaticus</i> Troxell				40·0	42·5	105
<i>Megachoerus latidens</i> Troxell				42·2	45·0	107
<i>Choerodon caninus</i> Troxell				36·0	43·0	119
<i>Dinohyus hollandi</i> (Peterson)	42·0	44·0	105	45·0	48·0	107

Az *E. hungaricum* méreteiben jóval meghaladja az ismert *Archaeotherium*-fajokat, fölülte áll az *Elotherium*-oknak és eléri, illetve megközelíti a *Choerodon* és *Megachoreus* méreteit (6), tehát csak a miocén óriásalakok (6, 7, 8) mögött marad el tetemesebben. A zápfogak hosszúság-szélesség-arányát tekintve azonban valamennyitől határozottan eltér, de legjobban éppen a vele egy méretes csoportba sorolható amerikai alakoktól.

2. *Elodon transsilvanicus* n. g., n. sp.

Holotypus: F. I. Ob 21, bal alsó utőzápfog (M₁ vagy M₂), gyűjtötte dr. Hofmann Károly, 1869.

Lelelőhely: Merisor-Krivádia, Gyalmi Menedrű, konglomerátból.

Földtani kora: Hofmann a Hátszegi medence és az ebbe nyíló Petrosz-Merisori medence konglomerát-kavics-homok-sorozatát az aquitánba helyezi (9). Nopcea, valószínűleg Suess és Koch téves *Listriodon splendens*-adata (10, 11; ez a lelet az itt tárgyalt Elotheriida!) alapján a felső mediterráuba sorozza ezek jó részét, miután közülük előzőleg a „szentpéterfalvi rétegek”-et a bennük előforduló dinosaurusok alapján a danicube helyezte (12), később azonban az egész komplexumot a felső krétába tette (13). Gál kimutatta, hogy a Petrosz-Merisori medence konglomerátjai a közbe-települt kövületes rétegek alapján a zsilvölgyi szénmedence rétegeivel azonos korúak, tehát szerinte az aquitánba helyezendők (14).

2. kép. *Elodon transsilvanicus* n. g. n. sp. (1) és *Elotherium magnum* (A y m a r d) (2) bal M_1 -je felülről és kívülről.

Amennyiben a konglomerátok tényleg egykorúak a zsilvölgyi szeknekkel, koruk az ottani *Anthracotherium magnum*-előfordulások alapján biztos felső oligocén.

Jellemzés: Az *Elotherium magnum*-mal szemben valamivel kisebb, sokkal hypselodontabb és annak erősen burodont zápfogaival szemben határozottan lophodont irányban haladó Elotheriida.

A fog méretei: hossza 29 mm, szélessége elől 22, hátul 21.3 mm. A hosszúság-szélességi arány 76 (a megfelelő számok az *E. magnum* esetében az M_1 -re 32, 22, 69, az M_2 -nél 30, 21, 80).

Méretei alapján a merisori állat kisebb volt, mint a tipikus *E. magnum*, tehát az *E. ronzonii* méretei körül járhatott. Viszont ez utóbbi, mint A y m a r d a fajleírásában kiemeli (15.22): „une hauteur proportionnellement moindre de la couronne” alapján szóba sem jöhet az összehasonlításnál, hiszen a mi alakunk a *magnum*-mal szemben is határozottan hypselodont, nem is beszélve a mindkét leírt

Elotherium-fajjal szemben igen szembeszökő lophodontabb fogfelépítésről. Az amerikai alakok egyike-másika ugyan a hypsodontabb fogazat révén mutat némi közeledést a merisori *Elotheriidá*hoz, de határozott bunodont jellegeik alapján ezek sem hozhatók vele közelebbi genetikai vonatkozásba.

Mindezek alapján a merisori *Elotheriidá*t a család egy izolált enrópai oldalágának tekintem, mely az *Elotherium*-mal szemben lophodont és hypsodont zápfogai és kisebb méretei alapján attól jól elválasztható, külön fejlődési utat futott meg és amazt túlélve elérte a felső oligocént és csak a nagy *Anthrotherium*-okkal pusztult ki. Ezt az önálló oldalágat *Elodon* néven különválasztom az óvilági *Elotherium*-tól.

(Készült a Magyar Nemzeti Múzeum Földtani- és Őslénytani tárában.)

IRODALOM:

1. Matthew and Granger: Amer. Mus. Novit. 97. 1923. — 2. Pilgrim: Palaeont. Indica. N. S. 42. 1911. — 3. Koch: M. Orvos-Term. Vándorgy. Munk. 30. 1900. — 4. Filhol: Ann. Sci. Géol. 12. 1882. — 5. Osborn: Proboscidea. 1. 1936. — 6. Troxel: Amer. Journ. Sci. (4) 50. 1920. — 7. Marsh: Amer. Journ. Sci. (3) 46. 1893. — 8. Peterson: Mem. Carneg. Mus. 4. 1909. — 9. Hofmann: M. Földt. Társ. Munk. 5. 1870. — 10. Süss: Verh. k. k. Geol. Reichsanst. 1870. — 11. Koch M. Orv. Term. Vándorgy. Munk. 25. 1889. — 12. Nopcea: Földt. Közl. 39. 1899. — 13. Nopcea: Bány. Koh. Lapok. 1903. — 14. Gaál: Ann. Mus. Nat. Hungar. 9. 1911. — 15. Aymard: Ann. Sci. Agr. etc. du Puy. 12. 1847.

FÓKA-MARADVÁNYOK AZ ÉRDI SZARMATÁBÓL.

Írta: *Kretzoi Miklós dr.*

Az irodalomból csak három magyarországi fóka-lelet vált ismeretessé. Az elsőt, amely holiesi szarmata mészből származik, egy jó évszázaddal ezelőtt említette Cuvier (1. 456), Blainville pedig mint *Phoca riennensis antiqua*-t (2. 42. G. Phoca. Pl. 10) ismertette. Ugyanezt jó másfél évtizedre rá Brühl írta le részletesebben (3) és át is keresztelte *Ph. holitschensis* névre. Ezen a néven ismeri a későbbi szakirodalom. A második, hiányos leletet (két fog és egy ujjperc), melyet Dévényújfalu tortonjából gyűjtöttek, Pia és Sickenberg említenek (4). A harmadik lelet, egy fogatlan állkapocstest, ugyancsak Dévényújfaluról, *Miophoca vetusta* Zapfe néven került az irodalomba (5. 275). Még meg kell jegyezni, hogy a második és harmadik lelet valószínűleg összetartozik (5. 274). Negyediknek esatlakozik a sorhoz az a fóka-lelet, melyet Édről, szarmata mészből Bitter Ferenc ajándékként szer-